

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز تهران جنوب

گروه زبان‌شناسی و زبانهای خارجی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان‌شناسی همگانی

بررسی عنصر رنگ و کاربرد استعاری آن در آیات قرآن کریم

ملیحه قادری گرگانی

استاد راهنما: دکتر بلقیس روشن

استاد مشاور: دکتر آرزو نجفیان

دی ماه ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ .....
 شماره .....
 پیوست .....

دانشگاه آزاد اسلامی تهران

جمهوری اسلامی ایران
 وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تهران جنوب

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: زبانشناسی گرایش:
 تحت عنوان:

بررسی عنصر رنگ و کاربرد استعاری آن در آیات قرآن کریم

نام خانوادگی: قادری گمرگانی شماره پروژه: ۱۲۸۳۵ تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۱۰/۲۲
 نام: نام: ملیحه شماره دانشجویی: ۹۰۰۰۱۱۰۳۱ نمره:
 ساعت: ۸-۹:۳۰ درجه ارزشیابی: عالی

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبه علمی	امضاء
راهنما	بلقیس	روشن	۴۱۹۴۰۴	استاد	
راهنمای دوم	.	.	.	.	.
مشاور	آرزو	نجفیان	۴۱۵۲۰۳	استاد	
مشاور دوم	.	.	.	.	.
داور	بهمن	زندى		استاد	
داور دوم	.	.	.	.	.

تهران، خیابان انقلاب، خیابان استاد نجبات الهی، نرسیده به چهار راه سپند، دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳

تلفن: ۸۴۲۲۴
 ۸۸۸۰۱۰۹۰
 فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
 کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
 Jonuob@tpnu.ac.ir

تقدیم به:

مقدسترین واژه‌ها در لغت نامه دلم، مادر مهربانم که زندگی را مدیون مهر و عطوفت او می‌دانم.

پدرم، سرشار از مهربانی و شفقت، بردبار و حامی من.

همسرم که نشانه لطف الهی در زندگی من است.

برادر و خواهرانم، همراهان و پشتوانه‌های همیشگی زندگی،

و پسر، محمد طه که روشنی زندگانیم است.

سپاسگزاری:

منت خدای را عزوجل که بشر را به زیور علم آراست و آموخت به او آنچه را نمیدانست. حمد و سپاس مخصوص اوست که هر چه دارم از لطف اوست. اگرچه کثرت نعمتش را آنگونه که سزاوار است نمی توانم به جای آورم. پس از ستایش خداوند، بر خود لازم می دانم که از خانم دکتر بلقیس روشن که مسئولیت راهنمایی این پایان نامه را برعهده داشتند، و نصایح و راهنمایی های خردمندانه ایشان در تمامی مراحل تحقیق چراغ راه من بوده و همواره مرا را مورد لطف صبورانه خویش قرار داده اند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از سرکار خانم دکتر آرزو نجفیان، که به عنوان استاد مشاور این پایان نامه، همواره با مشاوره های عالمانه خود مشوق و یاریگر من در طول مراحل تحقیق بوده اند، بی نهایت سپاسگزاری می نمایم.

چکیده:

عنوان این پایان‌نامه "بررسی عنصر رنگ و کاربرد استعاری آن در آیات قرآن کریم" می‌باشد. این بررسی از منظر معنی‌شناسی شناختی است. معنی‌شناسی شناختی را باید اوج تفکر معنی‌شناسی معاصر و بخشی از زبان‌شناسی شناختی دانست. معنی‌شناسان شناختی به بررسی ارتباط میان تجربه، نظام ادراکی و ساختار معنایی که به وسیله زبان رمزبندی می‌شود، می‌پردازند. این پایان‌نامه تلاش می‌کند تا با توجه به رنگ‌واژه‌های موجود در آیات قرآن کریم از دیدگاه معنی‌شناسی شناختی، به خواننده این امکان را بدهد تا هرچه بیشتر به مفاهیم موجود در واژگان قرآن کریم در حوزه "رنگ‌واژه‌ها" بیندیشد. این تحقیق می‌کوشد که با تحلیل رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم از دیدگاه شناختی، به عنوان یکی از شیوه‌های مهم فهم قرآن کریم، امکانی برای درک تعابیر بدیع و بی‌نظیر مفاهیم عمیق آیات قرآن فراهم آورد. با توجه به یافته‌های این تحقیق، بالاترین فراوانی (۳۴/۲۸٪) رنگ‌واژه موجود در قرآن کریم، رنگ سفید بوده و دو رنگ‌واژه قرمز و آبی دارای کمترین فراوانی (۲/۸۵٪) در قرآن کریم می‌باشند. در این بررسی با توجه به اینکه که رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم (با توجه به تفاسیر)، دارای کاربرد استعاری و توصیفی می‌باشند، سرشار از مفاهیم شناختی شگفت‌انگیز می‌باشند. در این تحقیق نگارنده، به بررسی تمامی آیاتی پرداخته است که رنگ‌واژه‌ها، به کار رفته‌اند و در چند مورد با توجه به تفاسیر، مفاهیم شناختی را مورد بررسی قرار داده و کاربرد استعاری آنها را با رویکرد شناختی تبیین کرده و زمینه تامل تازه‌ای را در این آیات فراهم آورده است.

کلید واژه‌ها: قرآن کریم، معنی‌شناسی شناختی، رنگ‌واژه، استعاره

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱	مقدمه	۲
۲-۱	بیان مسئله تحقیق	۴
۳-۱	اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۴-۱	سوالات تحقیق	۵
۵-۱	فرضیه‌های تحقیق	۵
۶-۱	اهداف تحقیق	۶
۷-۱	روش تحقیق	۶
۸-۱	مفاهیم بنیادی	۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۲	مقدمه	۹
۲-۲	مبانی نظری	۹
۱-۲-۲	تعریف رنگ	۹
۲-۲-۲	رنگ‌واژه	۱۰
۱-۲-۲-۲	رنگ‌واژه اصلی	۱۰
۲-۲-۲-۲	رنگ‌واژه غیراصلی	۱۰
۳-۲-۲	زبان‌شناسی شناختی	۱۱
۱-۳-۲-۲	معنی‌شناسی شناختی	۱۲
۲-۳-۲-۲	تبیین شناختی رنگ‌واژه از نگاه لانکاگر	۱۲
۳-۳-۲-۲	استعاره	۱۴
۴-۲-۲	تاریخچه مطالعه نظریه رنگ‌واژه‌ها	۱۸
۵-۲-۲	علل گوناگونی در میزان رنگ‌واژه‌ها	۲۳
۶-۲-۲	تحولات واژگان و اصطلاحات رنگ‌ها	۲۵
۷-۲-۲	دیدگاه نسبت‌زیانی نسبت به رنگ‌ها	۲۵

۲۸	۸-۲-۲ فیزیولوژی رنگ
۲۸	۹-۲-۲ اثرات روانشناختی رنگ‌ها
۲۹	۱۰-۲-۲ فهم تاثیرات رنگ‌ها
۲۹	۱۱-۲-۲ ویژگی رنگ‌ها
۳۴	۱۲-۲-۲ رنگ‌های مکمل
۳۴	۱۳-۲-۲ رنگ در روان‌شناسی
۳۴	۱۴-۲-۲ اهمیت رنگ در زندگی انسان
۳۵	۱۵-۲-۲ زبان و تاثیر رنگ‌ها
۳۵	۱۶-۲-۲ اشتقاق رنگ‌واژه‌ها در قرآن کریم
۳۶	۳-۲ پیشینه تحقیق
۳۶	۱-۳-۲ هیج و هاوکز (۱۹۷۵)
۳۷	۲-۳-۲ کی و مک‌دنیل (۱۹۷۸)
۳۹	۳-۳-۲ استکلر و کوپر (۱۹۸۰)
۴۰	۴-۳-۲ الجهانی (۱۹۹۰)
۴۱	۵-۳-۲ کی و ریجر (۲۰۰۵) و (۲۰۰۶)
۴۶	۶-۳-۲ گیراتز و سیکنز (۲۰۰۷)
۴۸	۷-۳-۲ ژینگ (۲۰۰۸)
۴۹	۸-۳-۲ آمناء، ویبها و فخرال (۲۰۱۱)
۵۳	۹-۳-۲ ایتن (۱۳۷۷)
۵۴	۱۰-۳-۲ لوشر (۱۳۸۰)
۵۴	۱۱-۳-۲ بلوردی (۱۳۸۷)
۵۵	۱۲-۳-۲ رستم‌نژاد و نوید (۱۳۸۹)
۵۶	۱۳-۳-۲ شریفی و جوکار (۱۳۸۹)

فصل سوم: روش تحقیق

۵۸	۱-۳ مقدمه
۵۸	۲-۳ روش اجرای تحقیق

۵۸.....	۳-۳ جامعه آماری.....
۵۹.....	۴-۳ ابزارگردآوری داده‌ها.....
۵۹.....	۵-۳ مراحل تحلیل محتوا.....
۵۹.....	۶-۳ واحدهای روش تجزیه و تحلیل تحقیق.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶۱.....	۱-۴ مقدمه.....
۶۱.....	۲-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۹۶.....	۳-۴ بررسی آماری یافته‌های تحقیق.....

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱۱۰.....	۱-۵ مقدمه.....
۱۱۰.....	۲-۵ بررسی یافته‌های تحقیق.....
۱۱۲.....	۳-۵ بررسی فرضیه‌های تحقیق.....
۱۱۵.....	۴-۵ پیشنهادهای پژوهشی.....
۱۱۷.....	فهرست منابع.....
۱۲۲.....	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی.....
۱۲۵.....	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی.....
۱۲۸.....	چکیده انگلیسی.....

فهرست جداول

۹۷.....جدول ۱-۳-۴ رنگ‌واژه‌های به‌کار رفته در آیات قرآن کریم.....

۱۰۲ .....جدول ۲-۳-۴ رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم برحسب کاربرد آنها.....

۱۰۶.....جدول ۳-۳-۴ فراوانی و درصد رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم.....

فهرست نمودارها

۴-۳-۴ نمودار میله‌ای بسامد رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم ۱۰۷

۴-۳-۵ نمودار پای رنگ‌واژه‌های اصلی موجود در قرآن کریم ۱۰۸

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

موضوع رنگ‌ها مطالعات و تحقیقات حائز اهمیتی را در دنیا به خود اختصاص داده است و از جنبه‌های مختلف مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در دنیایی که ما زندگی می‌کنیم، رنگ‌ها را می‌توان مانند پلهای ارتباطی دانست که وجود فیزیکی و روحی انسانها را با سایر پدیده‌ها و امور عالم پیوند می‌زند. رنگ‌های گوناگون محیط پیرامون ما، هم افراد و هم محیط پیرامون زندگی آنها را تحت تاثیر خود قرار می‌دهند.

مطالعات نشان می‌دهد که هر انسانی بسته به ویژگی‌های روحی و فردی‌اش نسبت به رنگ‌ها و تاثیری که از رنگ‌ها می‌گیرد، عکس‌العمل خاصی از خود نشان می‌دهد.

واضح است که تاثیرپذیری انسان از رنگ ماهیت کاملاً روانی داشته و به طور غیرمستقیم در هنجارها و واکنش‌ها و رفتارهای فرد موثر است. اما باید توجه داشت وقتی از که از رنگ‌ها و اثرات جسمی و روحی آن بحث می‌کنیم نباید انتظار اثرات شدید و محسوس برای همه داشت، بلکه اثرات جزئی در مدت طولانی آثار و نتایج گسترده‌ای را در زندگی انسان بر جای می‌گذارد (اردوبادی، ۱۳۶۶: ۳۷).

امکان دارد رنگی که برای ما زیبا و جذاب به نظر می‌رسد، برای فرد دیگری، رنگی کسالت‌آور و خسته کننده باشد.

ارتباط درک ما از زیبایی رنگ بسیار ساده و فوری است و اگر هم هیچ شناخت تئوریک نسبت به رنگ نداشته باشیم، بطور غریزی در موقعیتی قرار داریم که رنگ به راحتی در ما نفوذ می‌کند و عمق و گرما و تونالیتة آن یعنی کیفیت عینی آن با بعضی از احساسات و تالمات ما آمیخته می‌گردد (فراری، ۱۳۷۰: ۹۰).

حال با بیان این مطالب و اینکه از رنگ‌ها در علوم گوناگونی چون روان‌شناسی، هنر و... سخن به میان آمده است، سوالی را می‌توان مطرح کرد که آیا با توجه به حضور گسترده رنگ در زندگی انسان‌ها این امکان وجود دارد که چنین مسئله تاثیرگذاری از نگاه قرآن کریم نادیده گرفته شده باشد و آیا کتابی که سرشار از جلوه‌های هنری و در ساختار خود سرشار از تاثیرگذاری و نفوذ است، می‌تواند از تاثیر رنگ‌ها غافل مانده باشد و در آن سخنی به میان نیاورده باشد؟

قرآن کریم کتابی پر از ایجاز و شگفتی است. در قرآن کریم، پروردگار عالم جلوه‌های زیبای هنری را به تصویر کشیده است. خداوندگاری که در آفرینش هستی، مانند نقاشی چیره‌دست در به کارگیری رنگ‌ها و ترکیب آنها اینچنین هنرمندانه دقت گماشته است.

خداوند متعال در کتاب جاودانه خود از رنگ‌ها با دقت و تدبیر خاصی استفاده کرده و صاحبان اندیشه را به تفکر و تأمل در رنگ‌ها و اختلاف آنها، فرا می‌خواند.

"نمی‌بینی که خداوند آب باران را از آسمان فرو فرستاد، و نهرها را در روی زمین جاری کرد، و بعد انواع گیاهان، به رنگ‌های مختلف را به این وسیله رویاند، و بعد از این که سبز و خرم شد، آن را می‌بینی که زرد شده است. آنگاه خداوند آن را چوب و علف خشک می‌گرداند. همانا در آن صاحبان عقل متذکر شوند" (سوره مبارکه زمر، آیه ۲۱).

از آنجا که رنگ در قرآن کریم دارای جایگاهی ویژه می‌باشد و با توجه به تاثیرگذاری رنگ بر روی انسانها، در این پژوهش قصد داریم که تا با استفاده از مطالب علمی، به بررسی و پژوهش درباره عنصر رنگ در قرآن کریم و کاربرد استعاری آن (از منظر زبان‌شناسی شناختی^۱) بپردازیم. لازم به ذکر است که در این میان باید تفسیر قرآن کریم و آیات مربوط به رنگ‌واژه‌ها^۲ لحاظ شود. در این پژوهش قصد آن داریم که به استخراج رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم بپردازیم و پس از استخراج، آنها را به ترتیب بسامد وقوع در قرآن کریم با مباحث نظری که در فصل دوم پژوهش مطرح خواهیم کرد، منطبق و تحلیل کرده و تبیین کنیم که هدف از استفاده رنگ‌واژه‌ها در کلام وحی چه بوده است.

در فصل اول این تحقیق به بیان نیاز و ضرورت انجام آن اشاره خواهد شد و در فصل بعدی، درباره مباحث نظری مربوط به "زبان‌شناسی شناختی" و "معنی‌شناسی شناختی" مطالبی را ذکر خواهیم کرد که با استناد به آنها، از این پس در پژوهش، برای کلمه‌ای که رنگی را بیان می‌دارد، معادل "رنگ‌واژه" را قرار خواهیم داد.

در فصل سوم، به بررسی استخراج و تحلیل داده‌ها یعنی "رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم" پرداخته و طرح و تبیین رنگ‌واژه‌ها را در قرآن کریم سرلوحه کار قرار داده و به بررسی این موضوع خواهیم پرداخت که در قرآن کریم از چه رنگ‌واژه‌هایی سخن به میان آمده و کدامیک از این رنگ‌ها بیشترین بسامد را در قرآن کریم دارند. سپس آنها را با الگوی مطرح شده در حوزه زبان‌شناسی شناختی تطبیق خواهیم داد.

---

¹ Cognitive linguistics

² Color terms

۱-۲ بیان مسئله تحقیق

مبحث رنگ در دنیا پژوهشها و تحقیقات وسیع قابل توجهی را به خود اختصاص داده است و رنگها از جنبه‌های گوناگونی مورد توجه و بررسی قرار گرفته‌اند. طبق بررسیهای انجام شده توسط محققان، رنگها تاثیرات فراوانی در زندگی بشر دارند. بشر با ادراک رنگها می‌تواند با جهان پیرامون خود ارتباط برقرار کند. این ارتباط آنقدر دامنه وسیعی دارد که اگر رنگی در محیطی به‌طور نامناسب به‌کار رود، می‌تواند بر روحیه و روان فرد آسیب برساند. پس به‌طور کلی می‌توان گفت که رنگها تاثیرات مستقیم و بسزایی را بر روح و روان افراد دارند.

رنگها در حوزه‌های گوناگونی مانند شیمی، فیزیک، هنر، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته‌اند. اما درباره رنگ‌واژه‌ها از منظر زبان‌شناسی شناختی کمتر سخن به‌میان آمده است. در زبان‌شناسی نیز از رنگ‌واژه‌ها در حوزه معنی‌شناسی سخن گفته شده است و از آنجا که در قرآن کریم مسئله رنگها جایگاه خاصی دارد، در این پژوهش قصد آن داریم که پس از بررسی رنگ‌واژه‌ها از نگاه معنی‌شناسی شناختی، به مطالعه آنها در آیات قرآن کریم که بی‌شک همه رنگها در عالم آفریده دست پروردگار است، پردازیم.

در این بررسی به مطالعه درباره این موضوع می‌پردازیم که در قرآن کریم از چه رنگ‌هایی یاد شده و بیشترین رنگ‌واژه به‌کار رفته در آن کدام است و کاربرد استعاره‌ای این رنگ‌واژه‌ها را از منظر زبان‌شناسی شناختی مورد بررسی قرار خواهیم داد.

برلین^۱ و کی^۲ (۱۹۶۹) در کتاب خود با عنوان "رنگ‌واژه‌های اصلی، وجه همگانی و تحول آنها"^۳، چهار ملاک عمده و مهم را برای تشخیص رنگ‌واژه‌های اصلی در نظر می‌گیرند که عبارتند از: (۱) تک‌واژه‌ای بودن آنها، (۲) اهمیت رنگ‌واژه‌ها از منظر زبان‌شناسی، (۳) کاربردی بودن آنها، (۴) جامعیت داشتن آنها. اگر رنگ‌واژه‌ای دارای این چهار ملاک نباشد، رنگ‌واژه غیراصلی (فرعی)^۴ محسوب می‌شود.

---

¹ B. Berlin

² P. Kay

³ Basic color terms, Their universality and Evolution

⁴ Secondary color term

۱-۳ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

از آنجا که تاثیر رنگ‌ها بر روی افراد بشر بسیار بوده، این موضوع نیز از نگاه کلام الهی مخفی نمانده است. با این بررسی به موضوع رنگ‌واژه‌ها در کلام الهی و بیان جلوه علمی موضوع رنگ‌واژه‌ها در کلام وحی می‌پردازیم.

تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد تاکنون درباره کاربردهای مختلف رنگ‌واژه‌ها در قرآن کریم، بطور مستقیم در چهارچوب معنی‌شناسی شناختی مطالعه‌ای انجام نشده است. لذا این پژوهش از این جهت که به کاربرد رنگ‌واژه‌های قرآن کریم و کاربرد استعاره‌ای آنها با رویکرد شناختی می‌پردازد، می‌تواند راهگشا باشد و از این طریق می‌توان به فضای رنگ‌واژه‌های موجود در آیات قرآن کریم با رویکرد زبان‌شناسی شناختی و اهمیت رنگ‌واژه‌های در کلام وحی و هدف از کاربرد آنها پی‌برد.

در این پژوهش تلاش خواهد شد با نگرشی نو به قرآن کریم و بررسی رنگ‌واژه‌های به‌کار رفته در آن، به نکات حائز اهمیتی دست یابیم که خود دلیلی محکم بر بی‌نظیر بودن این اثر جاودانه می‌باشد. نگرشی که برای درک و فهم بیشتر ما از قرآن کریم ضروری به نظر می‌رسد. بررسی رنگ‌واژه‌ها در قرآن کریم موجب می‌گردد تا از دریچه‌ای نو، به این اثر جاودانه هنری بپردازیم. دریچه‌ای که می‌تواند ابعاد جدیدی را بر ما نمایان سازد.

۱-۴ سوالات تحقیق

- ۱- رنگ‌واژه‌های اصلی و غیراصلی در قرآن کریم کدامند؟
- ۲- رنگ‌واژه‌ها در آیات قرآن کریم چه کاربردهایی دارند؟
- ۳- بسامد کدام رنگ‌واژه‌های اصلی در قرآن کریم بیشتر است؟
- ۴- دیدگاه قرآن کریم در بهره‌گیری از موضوع رنگ چیست؟
- ۵- آیا می‌توان کاربرد رنگ‌واژه‌های اصلی را در قرآن کریم با رویکرد شناختی تحلیل و بررسی کرد؟

۱-۵ فرضیه‌ها

- ۱- رنگ‌واژه‌های اصلی در قرآن کریم، شامل رنگ‌واژه‌های زرد، سبز، سفید، سیاه، قرمز و آبی می‌باشند. رنگ‌واژه‌های غیراصلی در قرآن کریم به صورت مستتر به‌کار رفته‌اند.
- ۲- رنگ‌واژه‌ها در قرآن کریم کاربرد استعاره‌ای و توصیفی دارند.
- ۳- در قرآن کریم رنگ‌واژه‌های سفید و سبز دارای بالاترین درصد فراوانی و کاربرد هستند.

- ۴- قرآن کریم با توجه به رنگ‌واژه‌ها به برخی از اثرات روانی و فیزیولوژیک رنگ‌ها می‌پردازد.
- ۵- رنگ‌واژه‌هایی را که در قرآن کریم کاربرد استعاری دارند می‌توان با رویکرد شناختی تحلیل و بررسی کرد.

۶-۱ اهداف تحقیق

- ۱- اطلاع و آگاهی از میزان کاربرد رنگ‌واژه‌ها در آیات قرآن کریم
- ۲- شناسایی رنگ‌واژه‌ها در آیات قرآن کریم
- ۳- شناخت دقیق بسامد و میزان بهره‌گیری از رنگ‌واژه‌ها در آیات قرآن کریم
- ۴- آگاهی از نحوه کاربرد رنگ‌واژه‌ها در آیات قرآن کریم

۷-۱ روش تحقیق

این تحقیق با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام می‌شود. جامعه آماری مورد بررسی کلیه واژگان موجود در قرآن مجید و نمونه آماری واژگانی که در آنها از رنگ‌واژه‌ها استفاده شده است، می‌باشند. ابزار گردآوری اطلاعات چک لیست است و روش گردآوری اطلاعات مربوط به مبانی نظری و پیشینه تحقیق به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری آن کلیه واژگان موجود در قرآن کریم و حجم نمونه را کلیه رنگ‌واژه‌های موجود در قرآن کریم تشکیل می‌دهند.

۸-۱ مفاهیم بنیادی

قرآن کریم: قرآن کریم کتاب آسمانی دین اسلام است. قرآن کریم به صورت وحی از سوی خداوند نازل گردیده و معجزه حضرت محمد(ص)، آخرین فرستاده الهی است. قرآن مجید دارای دو ویژگی خاص است: یکی این که از جانب خدا بر نازل شده و دیگری این که جنبه خارق‌العاده بودن و معجزه بودن در آن رعایت شده است.

قرآن کریم، رساترین بیان است و از نظر موسیقی و وزن لفظی، در لغات و جملاتش نشانه‌های و حیانی ربانی مشهود است. وزنش نه وزن شعر است نه نثر، بلکه هر دو و برتر از هر دو است، در حدی که در توان غیرخدا نیست، وزن و لفظ آن به گونه‌ای تناسب و انسجام با معنا دارد که گوئی معناهایش در آن تجسم یافته است.

معنی‌شناسی شناختی: معنی‌شناسی شناختی بخشی از زبان‌شناسی شناختی محسوب می‌شود که بر مدل‌ها و ساز و کارهای شناختی که ورای فعالیتهای زبان ما قرار دارد و آنها را ممکن می‌سازد، تاکید می‌کند. در معنی‌شناسی شناختی فرض آن است که عملکردهای عالی شناختی ما که معنا و استدلال را ممکن می‌سازند، در واقع امتداد فعالیت حواس ما و غیرقابل تفکیک از آنها می‌باشند. در این رویکرد نقش زبان ایجاد انطباق و همپوشانی میان حوزه‌های مختلف زبان است (گلفام و یوسفی‌راد، ۱۳۸۱: ۶۱).

رنگ‌واژه: در متون زبان‌شناسی، مطالعه واژه‌های ناظر بر رنگ‌ها "رنگ‌واژه" نامیده می‌شوند. زبان‌شناسان نیز مانند محققان دیگر علوم، اما با رویکرد و نگرشی متفاوت، علاقه‌مند هستند تا بدانند که انسانها چگونه از لحاظ واژگانی رنگ‌ها را طبقه‌بندی، رمزگذاری و نام‌گذاری می‌کنند، از همدیگر تمییز می‌دهند یا فرا می‌گیرند (عسگری، ۱۳۸۱: ۷۵).

استعاره: استعاره و مجاز از مهمترین پدیده‌های زبانی هستند که در چهارچوب علوم‌شناختی، معنا و مفهوم جدیدی پیدا کرده‌اند. استعاره و مجاز در زبان‌شناسی سنتی صرفاً ابزارهایی برای تعبیر زبانی بودند. اما در چشم‌انداز جدید این علوم، استعاره و مجاز جز اساسی تفکر بشر، و بلکه وجه و بعد بنیادی، هستند. استعاره به‌نظر بسیاری از دانشمندان یک ابزار زبانی است. (قائمی‌نیا، ۱۳۹۱: ۳۲).
در فصل بعدی به بررسی مبانی نظری و پیشینه تحقیق می‌پردازیم.

فصل دوم
مبانی نظری و
پیشینه تحقیق

۲-۱ مقدمه

در این فصل به چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق پرداخته می‌شود. در ابتدا مروری اجمالی بر مفاهیم بنیادین پژوهش نظیر رنگ، رنگ‌واژه، رنگ‌واژه اصلی و رنگ‌واژه فرعی از منظر زبان‌شناسی شناختی خواهیم پرداخت. در این بررسی، ابتدا به مطالعه تاریخچه رنگ‌واژه‌ها در مطالعات معنی‌شناسی شناختی زبان می‌پردازیم. برای بررسی رنگ‌واژه‌ها در حوزه زبان‌شناسی شناختی، ابتدا به بررسی تاریخچه مختصری در مورد مبانی نظری پیرامون رنگ‌واژه پرداخته و سپس به بررسی هسته بنیادین این بحث، یعنی طرح نظریات برلین و کی می‌پردازیم و نظرات آنها را درباره رنگ‌واژه‌ها و تقسیم‌بندی آنها بیان می‌داریم. مبحث رنگ‌واژه‌ها بطور جدی با پژوهش‌های این دو در سال ۱۹۶۹ آغاز شد. آنها با بررسی بر روی بیست زبان مختلف به قواعد همگانی رسیدند. برلین و کی پس از بررسی نقاط ویژه مشترک بین زبان‌های مورد پژوهش خود، یازده ناحیه را بعنوان رنگ‌واژه‌های همگانی مشخص کردند که می‌توانست اساس رنگ‌واژه‌ها در تمامی زبان‌ها محسوب گردد.

از آنجا که این پژوهش بر پایه نظریه معاصر استعاره با رویکرد زبان‌شناسی شناختی استوار است، این نظریه نیز توضیح داده خواهد شد. در ادامه مطالعات انجام شده درباره عنصر رنگ در داخل و خارج کشور و همچنین در قرآن کریم از نظر خواهند گذشت.

۲-۲ مبانی نظری

۲-۲-۱ تعریف رنگ:

در دنیایی که ما آنرا نظاره می‌کنیم، از دو عنصر مهم تجسمی تشکیل شده است. این دو عنصر عبارتند از: شکل (فرم) و رنگ که هر یک لازم و ملزوم یکدیگرند (ایتن^۱، ۱۳۷۴: ۴).

رنگ یک انعکاس مرئی است که در اثر عبور یا انتشار یا بازتاب ترکیب رنگ‌ها توسط اشیاء بوجود می‌آید (بلوردی، ۱۳۸۷: ۷۷).

در سال ۱۶۶۶، اسحاق نیوتن، دانشمند نامدار انگلیسی، کشف کرد که چنانچه نور خالص سفید از یک منشور عبور داده شود، به رنگ‌های قابل رؤیت تجزیه می‌شود. نیوتن همچنین کشف کرد که هر رنگ از یک طول موج منحصر به فرد تشکیل شده و قابل تجزیه به رنگ‌های دیگر نیست.

¹ J. Itten